

Lik biskupa prema papi Franji

*Diego Fares**

Otvarajući radove 68. opće skupštine Talijanske biskupske konferencije 18. svibnja 2015., papa Franjo zatražio je od biskupa da ne budu »piloti«, nego pravi »pastiri«¹. Više je puta Papa pozivao na to da »biskupi budu pastiri, a ne knezovi«, služeći se slikama koje je usvojio odkada je upravljao svojom prijašnjom biskupijom.

Dajući duhovne vježbe španjolskim biskupima 2006. godine, u uvodnoj je meditaciji o *Magnificat* govorio o tome kako se imamo »osjećati suradnicima, a ne gospodarima, poniznim slugama poput naše Gospe, a ne knezovima«. Duhovne je pak vježbe završio govoreći — u meditaciji o »Gospodinu koji nas obnavlja« — da puk »želi pastira, a ne nekog ugladenika koji se gubi u modernim istančanostima«².

Taj pastoralni izbor ne pripada isključivo biskupima, nego se tiče svakog »učenika misionara«, svakoga u njegovu staležu i u njegovim uvjetima. U pobudnici *Radost Evanđelja* (RE) Papa tvrdi: »Jasno je da Isus Krist ne želi da budemo knezovi koji prezirno gledaju, nego kao muškarci i žene iz naroda. To nije mišljenje jednog pape niti je jedna od mogućih pastoralnih opcija; to su upute koje daje Božja riječ i koje su tako jasne, izravne i očite da ne trebaju tumačenja koja bi im oduzela izazovnu snagu. Živimo ih *sine glossa*, bez komentara«³.

Slika »pastira«, ne »kneževa«, što su neki mediji shvatili kao prigovor biskupima i svećenicima, ako se pravo shvati, nije nikakvo omalovažavanje, nego je čak nešto mnogo dublje. Ta slika upućuje na važno razlučivanje pa i na nešto znakovitije, to je zapravo poziv da si nijedan biskup, nijedan svećenik, ne dopusti da mu se ukrade radost što je pastir⁴: »Na taj ćemo način iskusiti misionarsku radost dijeljenja života s vjerničkim Božjim narodom nastojeći zapaliti plamen u srcu svijeta« (RE 271).

* Diego Fares, argentinski isusovac, član uredništva časopisa *La Civiltà Cattolica*, Rim. — Članak je tiskan u *La Civiltà Cattolica*, 166 (2015) br. 3959, 13. lipnja 2015. Prijevod s talijanskoga: p. Vatroslav Halambek, SI.

1 Papa Franjo, *Discorso alla 68ª Assemblée generale della Conferenza episcopale italiana*, 18 maggio 2015.
2 Papa Franjo/J. M. Bergoglio, *In Lui solo la speranza. Esercizi spirituali ai vescovi spagnoli* (15–22 gennaio 2006), Milano, Jaca Book, 2013, 14; 82.
3 Papa Franjo, Apostolska pobudnica *Radost Evanđelja*, br. 271.
4 Što proizlazi iz »pastoralne tromosti«: usp RE 83.

1. Biskupi koji bdiju nad svojim narodom

U samome nazivu »biskupa« izražena je specifična karizma — na grčkome *episkopos* — o čemu je ondašnji kardinal Bergoglio razmišljao na Sinodi 2001. godine posvećenoj »Biskupu kao službeniku Evandjelja Isusa Krista za nadu svijeta«. Ta je karizma »bdijenje« te je ona i biskupovo vlastito poslanje.

Vrijedno je prepisati sav tekst: »Biskup je onaj koji *bdije*; *bdijući* podržava nadu svojem narodu (1 Pt 5, 2). Duhovni je stav onaj koji ističe nadziranje stada 'sveobuhvatnim pogledom'; biskup je taj koji se za sve brine te održava povezanost stada. Drugi je duhovni stav koji u *bdijenju* ističe pozornost na opasnosti. Oba ta stava tiču se biti biskupskoga poslanja te zadobivaju svu svoju snagu od izraza koji smatram najvažnijim, a to je u *bdijenju*.

Jedna je od najsnažnijih slika toga stava u *Izlasku*, gdje se kaže da je Jahve bdio nad narodom u pashalnoj noći pa se stoga naziva 'noć bdjenja' (Izl 12, 42). To što želim istaknuti jest osobita dubina izraza *bdjeti* u odnosu prema izrazu *nadgledati* u najopćenitijem smislu ili pak u odnosu na detaljni *nadzor*. *Nadgledati* se više odnosi na skrb o nauku i običajima, dok *bdjeti* smjera više na skrb ima li soli i svjetla u srcima. *Bdjeti* govori o oprezu pred prijetećom opasnošću, dok *budnost* govori o strpljivom podržavanju procesa preko kojih Gospodin neprestano spašava svoj narod. *Za bdjeti* je dovoljno biti probuđen, mudar, brz. *Za budnost* valja imati još blagosti, strpljivosti i ustrajnosti dokazane ljubavi. *Nadgledati* i *bdjeti* govore nam o određenoj potrebnoj provjeri. *Budnost* nam pak govori o nadi, nadi milosrdnoga Oca koji bdije nad rastom srdaca svoje djece. *Budnost* očituje i utvrđuje biskupovu *pareziju* (iskrenost) koja očituje Nadu 'a da se ne oslabi Kristov Križ'.

Zajedno sa slikom Jahve koji bdije nad velikim izlaskom Naroda saveza, tu je i druga, još bliža slika, ali jednako snažna: slika je to sv. Josipa. Upravo on bdije, čak i u snu, nad Djetetom i njegovom Majkom. Iz toga dubokog Josipova *bdijenja* rađa se onaj šutljivi sveobuhvatni pogled sposoban brinuti se za svoje malo stado slabim sredstvima; također raste budno i mudro oko koje uspijeva izbjeći sve opasnosti koje su prijetile Djetetu⁵. Sv. Josip koji spava i kojemu papa Franjo povjerava svoju »dječicu« da ih »sanja« slika je biskupa, pastira koji bdije nad svojim narodom.

2. Biskupi koji se ponizuju i grle sve

To čine prema dolje i prema svima. Dvama jednostavnim pokretima kao pastir, a ne kao princ, Franjo, tek izabran za Papu, smjestio se u golemu tradiciju Crkve i Drugoga vatikanskog sabora te je iznjedrio novi duhovni dinamizam u Božjem vjerničkom narodu.

5 J. M. Bergoglio, »Sorvegliare la coesione del gregge«. Intervent na Sinodi o »Biskupu kao službeniku Evandjelja Isusa Krista za nadu svijeta«, u *Oss. Rom.* 4. listopada 2001, 10. Usp. Papa Franjo/J. M. Bergoglio, *In Lui solo la speranza...*, nav. dj., 35.

Koncil nam govori da je, kao što se »Krist lišio svega« i bio poslan da »navješćuje siromasima radosnu vijest«, tako i Crkva pozvana slijediti isti put, pa stoga »s ljubavlju grli sve koji su ožalošćeni ljudskom slabošću, čak u siromasima i patnicima prepoznaje sliku svojega siromašnoga i patničkoga Utemeljitelja« (*Lumen gentium* [LG], br. 8).

Kad je papa Franjo prignuo glavu da primi blagoslov svojega naroda, i svaki put kad ulazi u papamobil te kruži trgovom njegovom širinom, ili kad izabire granična mjesta kao odredišta svojih posjeta, njegovi nam pokreti omogućuju da iskusimo, a ne da tek vidimo, predodžbu o tome kako neki biskup može biti usred svojega naroda. Slika je to koja ne traži zamijeniti druge biskupe ili pape, nego zahtijeva da se uoči i prihvatiti sa stavom »prijateljstva i bliskosti« onoga tko znade otkriti »sklad Duha u različitosti karizmi«, kako je to sam Franjo zatražio od svojih svećenika — kardinala — dva dana nakon izbora⁶.

Osim njegovih gestā, i njegov nauk izražava ponizivanje i grljenje svijetu koji su u protivnosti sa svjetovnom duhovnošću. To nije njegovo »originalno iznašašće«, nego upravo to Koncil jednostavno zahtijeva: »Tako i Crkva, premda za izvršenje svojega poslanja treba ljudskih sredstava, nije ustanovljena da traži zemaljsku slavu, nego da i svojim primjerom širi poniznost i samozataju« (LG 8).

Ako je istina da javno mnijenje i mediji donose strog sud kad u kakva crkvenoga dostojanstvenika uoče kneževsko ponašanje, istina je također da postoji velika naklonost prema bilo kojem pastiru, bio on svećenik ili biskup, koji se spušta i grli sve. Božji narod osjeća da Krist pase u svojim pastirima. To je govorio sv. Augustin: »Daleko od nas pomisao da bi sada nedostajalo dobrih pastira! Sačuvaj Bože, da bi ih ponestalo! Toga ne može dopustiti njegovo milosrđe da ih ne rodi i ne postavi! Dakako, ima li dobrih ovaca, ima i dobrih pastira, jer iz dobrih ovaca postaju dobri pastiri. Ali svi dobri pastiri u jednome su, jedno su. Oni pasu, ali zapravo Krist pase. Ne govore oni, prijatelji Zaručnikovi, svoje riječi, nego se raduju zbog riječi Zaručnikove«⁷.

Završavajući svoj govor Kongregaciji za biskupe 2014. godine, papa je Franjo upitao: »Gdje možemo naći takve ljude [biskupe kerigmatike, molitelje i pastire]? Nije lako. Ima li ih? Kako ih razvrstati? [...] Zasigurno ih ima jer Gospodin ne napušta svoju Crkvu. Možda upravo mi ne idemo dovoljno na polja da bismo ih tražili. Možda nam može poslužiti Samuelovo upozorenje: 'Ne ćemo sjedati za stol dok on ne dode' (usp 1 Sam 16, 11). Želio bih da ova Kongregacija živi tim svetim nemirom«⁸.

6 Usp. Papa Franjo, *Udienza a tutti i cardinali*, 15. ožujka 2013.

7 Sv. Augustin, *Discorso* 46, XXX, u Isti, *Sul sacerdozio*, Roma — Milano, La Civiltà Cattolica — Corriere della Sera, 2014, 168.

8 Papa Franjo, *Discorso alla riunione della Congregazione per i vescovi*, www.vatican.va (preuzeto 27. veljače 2014).

3. Biskupi usredotočeni na bitno

Koja su to obilježja koja bi imala obilježavati biskupa a Papa ih predlaže kao onaj s kojim se Gospodin danas služi da posvećuje, poučava i pase svoj narod? Papa Franjo podsjeća na njih biskupe Talijanske biskupske konferencije (CEI). Duhovnost biskupa povratak je bitnomu, a to je osobni odnos s Isusom Kristom koji kaže: »Slijedi me« te nas čini »pastirima Crkve koja je ponajprije zajednica Uskrsloga«⁹. To je Papa kazao i nekoliko mjeseci ranije na skupu Kongregacije za biskupe: »Potrebno je među Isusovim sljedbenicima odabrati svjedoke Uskrsloga. Tu je izvoriste bitnoga razlučivanja za oslikavanje lica koje kao biskupi želimo imati«¹⁰.

To su, dakle, dva obilježja »biskupa svjedoka« na koja Papa upućuje: jedno je da »znade aktualizirati sve što se dogodilo Isusu«; a drugo je da »nije izolirani svjedok, nego zajedno s Crkvom«¹¹. Upravo je općoj skupštini Talijanske biskupske konferencije Papa istaknuo »crkvenu pripadnost pastira Crkvi koja je Tijelo Gospodinovo«¹².

Da bismo bolje shvatili ta obilježja, promatrajmo papu Franju. Ne zato što bi svi biskupi imali nalikovati Papi u »njegovu načinu«. On, baš naprotiv, promiče različitost karizmi: »Ne postoji neki *standardni* Pastir za sve Crkve. Krist poznaje jedincatost pastira kakvoga svaka Crkva zahtijeva da bi odgovorio njezinim potrebama i da bi joj pomogao ostvarivati njezine mogućnosti. Naš je izazov ući u Kristove nakane vodeći računa o jedincatosti svake posebne Crkve«¹³. Aktualizirati Krista uskrsnuloga, to od svakoga zahtijeva da se smjesti u njegovu jedincatu i neprenosivu stvarnost te, ostajući to što jest, bude vjeran bitnomu, uskladujući svoje životno svjedočenje sa svjedočenjem drugih svjedoka.

Da bi se govorilo o bitnome, bilo bi važno, u odmaku dvije godine, razmotriti prva obraćanja pape Franje u kojima je govorio o »biskupu«. U prvome blagoslovu *Urbi et Orbi* četiri je puta spomenuo »biskupa«: u odnosu na konklave rekao je da su konklave imale »dati biskupa Rimu«; zahvaljujući »zajednici Rimske biskupije« što ga prihvaća, rekao je da ona »ima svojega biskupa«; tražio je da se »izmoli molitva za našega umirovljenog biskupa Benedikta XVI.«; svoje je poslanje ocrtao pojmom puta: »Počnimo sada ovaj put: biskup i narod« te je potaknuo da »narod moli, ištući blagoslov za svojega biskupa«¹⁴.

Lik biskupa Papa je također spomenuo u misi s kardinalima, kada je sve pastire opisao kao »učenike Krista raspetoga«: »Kad hodimo bez Križa, kad gradimo bez Križa i kad priznajemo Krista bez Križa, nismo Gospodinovi učenici: svjetov-

9 Papa Franjo, *Discorso alla 66.ma Assemblea generale della Conferenza episcopale italiana*, 19. svibnja 2014.

10 Navedeni Papin govor (vidi gore bilj. 8), br. 4.

11 *Isto*.

12 Papa Franjo, *Discorso alla 66.ma Assemblea generale della Conferenza episcopale italiana*, nav. dj.

13 Papa Franjo, *Discorso alla riunione della Congregazione per i vescovi*, br. 1.

14 Papa Franjo, *Prvi apostolski blagoslov Urbi et Orbi*, 13. ožujka 2013.

ni smo, biskupi smo, svećenici, kardinali, pape, ali nismo Gospodinovi učenici¹⁵. Kako piše *Lumen gentium*: »Crkva 'nastavlja svoje hodočašće između progona svijeta i Božje utjehe', navješćujući muku i smrt Gospodinovu dok on ne dođe (usp. 1 Kor, 11, 26)« (LG 8; usp. LG 3; 5; 42).

Takoder je vrlo znakovit način na koji je u audijenciji kardinalima orisao lik Benedikta XVI.: »Petrova služba koju je s posvemašnjom predanošću živio, u njemu je imala mudrog i poniznog tumača pogleda uvijek uprtoga u Krista, Krista uskrsnuloga, nazočnoga i živoga u Euharistiji«¹⁶.

Poniziti se, uključiti i usredotočiti se: to su tri pokreta oko Gospodina raspetoga i uskrsloga kojima Papa poziva biskupe da oblikuju svoj lik te se prepoznaju kao pastiri Naroda Božjega.

4. Biskup Drugoga vatikanskog sabora: pomazani da pomazuje

U svojoj prvoj misi posvete ulja, papa Franjo kao rimski biskup razmišljao je o pastirima u temeljnoj napetosti koja ih tvori: pomazani da pomazuju vjernički narod Božji kojemu služe. Koncil doista veli: »Zadaća koju je Gospodin povjerio pastirima svojega naroda prava je služba koju je Sveto pismo znakovito nazvalo »diaconia«, odnosno služba« (LG 24). »Dobar se svećenik prepoznaje po tome kako je pomazan za svoj narod; to je jasnija potvrda«¹⁷. U tome biti »za« narod sav je duh Drugoga vatikanskog sabora, a o tome Papa ne kaže da bi se »to moralo živjeti«, nego da »ga on živi zajedno sa svim biskupima, svećenicima i laicima koji se raduju kao učenici misionari kad odlaze u poslanje s njim«¹⁸.

U jednostavnim izričajima prvih govora pape Franje odzvanja dinamički značaj pomazanja te pomazanje kao odnos. Biskup i narod hode zajedno i na tom se putu »cjelina vjernika, koji imaju pomazanje od Svetoga (usp. 1 Iv 2, 20. 27) ne može u vjeri prevariti, i to svoje posebno svojstvo očituje nadnaravnim osjećajem vjere cijeloga naroda, kad 'od biskupa sve do posljednjih vjernika laika' pokazuje opće svoje slaganje u stvarima vjere i morala« (LG 12).

Put kojim se zajedno ide jest »sinoda« i u tim riječima diše sinodalni duh Drugoga vatikanskog sabora: »Već od prvih stoljeća Crkve, biskupi [...] udružuju svoje sile i svoje volje s ciljem da se unaprijedi opće dobro i dobro pojedinih Crkava. Zbog toga su ustanovljene bilo sinode [...] bilo napokon plenarni sabori [...]. Ovaj opći ekumenski Sabor želi da časna ustanova sinoda i sabora ponovno oživi« (CD 36).

Što se pak tiče suglasja pape Franje s papom Benediktom XVI., evo primjera u riječi koje je Benedikt uputio argentinskim biskupima 2009. godine, kada je

15 Papa Franjo, *Omelia nella Messa »Pro Ecclesia«*, 14. ožujka 2013.

16 Papa Franjo, *Udienza a tutti i cardinali*, nav. dj.

17 Papa Franjo, *Omelia nella Messa del Crisma*, 28. ožjka 2013. Usp. Dekret Drugoga vatikanskog sabora *Christus Dominus* (CD), br. 12; 15; 16.

18 »Briga za duše imala bi uvijek biti prožeta misionarskim duhom, kako bi se na pravi način proširio na sve župljane« (CD 30).

govorio o »svetom ulju svećeničkoga pomazanja« koje čini da pastir poput Krista bude »usred naroda«. Tom je prigodom papa Benedikt podsjetio biskupe i svećenike da se svatko od njih mora »ponašati među svojim vjernicima kao onaj koji služi (usp. LG 27)«, ne tražeći časti, nego da se »nježno i milosrdno« brine za »Božji narod«¹⁹. Taj isti lik biskupa, koji je papa Benedikt predstavio argentinским biskupima, papa Franjo predlaže svim biskupima, kako bi ga živjeli u punini u ovome povijesnom trenutku.

5. Pastirski lik biskupa

Moguće je lik biskupa prema papi Franji sažeti u posve pastirsku sliku »pastira s mirisom ovaca«. No ne bi ju trebalo shvatiti kao bilo koji originalni izričaj, nego kao sliku koja u sebi može objediniti druge likove koje Papa nudi. Lik biskupa s mirisom ovaca i sa smiješkom oca²⁰ privlači i dovodi mnoge druge likove da bi se stvorilo neko su-zvijezde, kao da je riječ o velikoj »zvijezdi–pastiru«.

U kojem je smislu taj pastoralni vidik ključ biskupova lika? Godine 2009. Bergoglio je govorio: »U izričaju Koncila u Aparecidi pojam 'pastoralni' nije u opreci s pojmom 'doktrinalni', nego ga uključuje. Pastoral nije također ni puka 'praktična nesavršena primjena teologije'. Naprotiv, sama je Objava — kao uostalom i sva teologija — pastoralna, zato što je Riječ spasenja riječ Božja za život svijeta. Kako kaže Krispin Valenziano: 'Ne radi se o tome da se pastoral prilagodi teologiji, nego o tome da se od nauka ne otrgne bitni sastavni pastoralni pečat. 'Antropološki put' koji se ima slijediti u teologiji bez dvojbi ili zbuđenosti jest onaj koji ide usporedno s 'pastoralnim' naukom: mi ljudi, naime, primamo objavu i spasenje prihvaćajući spoznaju koju Bog ima o našoj naravi te prihvaćamo i njegovu naklonost Pastira prema svakoj od svojih ovaca'²¹.«

Bergoglio nastavlja: »Takvo integralno shvaćanje nauka i pastorala (koje je dovelo do naziva 'Konstitucija' — dokument u kojem se daje trajni nauk — ne samo dogmatski, *Lumen gentium*, nego i pastoralni, *Gaudium et spes*) vrlo se jasno odražava u Dekretu o svećeničkom odgoju. Dekret uporno ističe važnost odgajanja pastira duša, pastira koji bi, sjedinjeni s jedinim Dobrim i Lijepim Pastirom (lijepim ukoliko vodi privlačeći, ne namećući), 'pasli svoje ovce' (usp. Iv 21, 15–17)«²². Stvarno je »slika Dobroga Pastira temeljna slika (*analogatum princeps*) svekolikoga odgoja. Kad bilo Drugi vatikanski sabor bilo Aparecida govore o pastoralnome cilju kao posljednjem cilju, pod pojmom 'pastoralni' misle

19 Benedikt XVI., *Discorso ai vescovi della Conferenza episcopale di Argentina in visita »ad limina apostolorum«*, 30. travnja 2009., br. 2.

20 Papa Franjo, *Omelia nella Messa del Crisma*, 2. travnja 2015. Ivan Pavao II. donio je sličan primjer: »Mislim na vedri smiješak pape Lucianija, koji je u kratkom razdoblju od mjesec dana osvojio svijet.« (Sv. Ivan Pavao II., *Omelia*, 27. rujna 2003.)

21 C. Valenziano, *Vegliando sul gregge*, Magnano (Bi), Qiqajon, 1994, 16, navedeno u J. M. Bergoglio, *Significado e importancia de la formación académica, Reunión Plenaria de la Pontificia Comisión para América Latina*, 18. veljače 2009.

22 *Isto*.

na najizvršnji smisao: ne ukoliko se on razlikuje od drugih vidika odgoja, nego ukoliko uključuje sve. Uključuje ih u ljubavi Dobroga Pastira, budući da je ljubav 'forma svih kreposti', kao što veli sv. Toma, slijedeći svetoga Ambrozija²³.

Kad papa Franjo govori o trostruku poslanju Crkve i biskupa, preuzima to od Benedikta XVI., koji je novim naglascima točno označio trostruku službu (*munus*) pastira: »Nutarnja bit Crkve izražava se u trostrukoj zadaći: navještaj Riječi Božje (*kerygma–martyria*), slavljenje sakramenata (*leiturgia*), služba ljubavi (*diakonia*). To su zadaće koje se međusobno pretpostavljaju i ne mogu se odijeliti jedna od druge²⁴. Uočimo to da, kad Benedikt XVI. govori o poučavanju, rabi izraz *kerygma–martyria*, a taj isti izraz papa Franjo rabi kad želi biskupe kerigmatike i svjedoke Uskrsloga.

Kad govori o poslanju vodstva, Benedikt ga objašnjava pojmom *diakonia*, službom ljubavi, što i Franjo stavlja na prvo mjesto²⁵. Taj vidik *diakonije* nije manje važan od drugih dviju zadaća. Benedikt veli: »Za Crkvu ljubav nije neka vrsta djelatnosti u socijalnoj službi koja se može prepustiti i drugima, nego pripada njezinoj naravi, neporeciv je izraz same njezine biti²⁶. Razlučivanje Benedikta XVI. pri pisanju enciklika proizlazi iz njegova shvaćanja da je potrebno svijetu govoriti o ljubavi. A ljubav ima »miris ovaca«.

6. Pastiri s mirisom ovaca i sa smiješkom otaca

Papa Franjo bez problema govori o »grijesima pastira« — uključujući i sebe sama i Kuriju — svijetu kao što je naš, u kojem je oslabljen »osjećaj za grijeh²⁷. No treba uočiti da njegova najznakovitija rečenica o pastirima, koja je taknula mnoga srca, nije proizašla iz vidika »etike« koja se prisilno nameće, nego s vidika »estetike« koja neodoljivo privlači. Njegova je čuvena rečenica: želim »pastire s mirisom ovaca« i »sa smiješkom otaca«, kako je dodao na Veliki četvrtak ove godine. Takav je lik biskupa papi Franji na srcu. Jednako vrijedi i za svećenike, za kardinale i za samoga papu. Pastiri koji se ne žele sami oblačiti vunom ovaca, nego im »oduševljeno« služiti²⁸.

Može se uočiti da je tu više riječ o mirisu nego o liku biskupa. Miris, poput svakoga drugog jakog mirisa, jasno priziva mnoge slike, no glavna je slika ona koja se ima »čitati bez tumačenja²⁹, koja se ima »nanjušiti«, a to je nedvojbeno slika pastira koji pasu ovce, a ne sebe.

23 Isto. Evo izvornoga Tomina navoda: *Ambrosius dicit, quod caritas est forma et mater virtutum* (sv. Toma Akvinski, *De virtutibus*, 2, 3, sed contra).

24 Benedikt XVI. Enciklika *Deus Caritas est* (25. prosinca 2005.), br. 25. Usp. Takoder CG 11 i 30; LG 7.

25 »Kao što je Crkva po svojoj naravi misionarska, tako neizbježno iz te naravi izvire djelotvorna ljubav prema bližnjemu, suosjećanje koje razumije, pomaže i promiče« (EG 179).

26 Benedikt XVI., Enciklika *Deus Caritas est*, nav. mj., br. 25.

27 Papa Franjo, *Homilija* održana 31. siječnja 2014.

28 Usp. D. Fares, »Pasci il mio gregge«, u Sv. Augustin, *Sul sacerdotio*, nav. mj. VI.

29 EG 271.

Zajedno sa slikom »pastira s mirisom ovaca«, usporedba Dobroga Pastira, često slušana a slabo utjelovljena, nametnula nam se snagom svježega lahora koji nas je probudio iz ideoloških i ustaljenih maštarija te nas evandeoskim žarom vraća na pravi put. Pastir se prožima mirisom ovaca kad je usred svoga naroda. Taj je miris nemoguće stvoriti u laboratoriju. Pastir se neće zaraziti kada je uza svoj narod da ga pase: miris je ovce isti kao njegov i podsjeća ga da je narod koji pase onaj isti narod iz kojega je pozvan.

»Miris ovaca« objedinjuje Bergogliove teme o pomazanju³⁰, o bdijenju i o čuvanju, o razlučivanju, o biskupovoj pažnji da hrani stado zdravim naukom i da ga brani od neprijatelja, odnosno od vukova u ovčjem runu koji ne mogu prikriti svoj »vučji miris«. Tako duhovni osjet mirisa dopušta biskupu otkriti i odbiti napast duhovne svjetovnosti s njezinim profinjenim mirisima, te mu pruža kriterij razlikovanja »po mirisu«, da bi očuvao pripadnost stadu od kojega je uzet i da ga ovce prepoznaju, kako ih ne bi izgubio.

7. Biskupi koji mole sa svojim narodom

Prema shvaćanju pape Franje, osobna molitva i liturgijska molitva pastira nisu, kao ni pomazanje, nešto što je namijenjeno da miriše samo sebi, nego nešto što »se širi i dopire do periferija«, poput ulja koje silazi s Aronove brade te se širi na skute njegove haljine³¹.

Stoga je pastirova molitva, na koju se Papa poziva, uvijek puna licā; a »naš je umor« kao »kad koji se tiho uzdiže k nebu [...], te izravno smjera u srce Očevu«³² i čini da se osjeti Božje milovanje svećenika, da uporabimo sliku kojom se papa Franjo poslužio na posljednjoj misi posvete ulja.

Lik biskupa koji moli može se ocrtati promatrajući prvotno kako se on, usredotočen na Krista, razdaje u službi svomu narodu³³ da bi iz toga podastro kakva bi mogla biti njegova otvorenost Bogu, njegova svetost i njegova osobna molitva: »Istu *hypomone* i *parresia* koju bi [biskup] morao imati u naviještanju Riječi, mora imati u molitvi«³⁴.

Ta duhovnost izvire iz konkretnoga pastoralnog djelovanja i papa Ivan Pavao II. usrdno ju je preporučivao pastirima u pobudnici *Pastores dabō vobis*³⁵. I već je dvanaest godina ranije tu duhovnost orisao u homiliji »Duhovnost dijecezanskoga svećenika danas« u kojoj podsjeća svećenike na »pastoralni razlog njihova

30 Usp. Papa Franjo, *Omelia nella Messa del Crisma*, 28. ožujka 2013.

31 »Svećenici postižu svetost na vlastit način tako što svoje dužnosti vrše iskreno i neumorno u Kristovu Duhu« (Drugi vatikanski ekumenski sabor, Dekret *Presbyterorum ordinis* [PO] 13).

32 Papa Franjo, *Omelia nella Messa del Crisma*, 2. travnja 2015. Usp. CD 27.

33 »Samo ako je netko usredotočen na Boga moguće je ići u periferije svijeta!« (Papa Franjo, *Omelia nella chiesa del Gesù*, 3. siječnja 2014. U toj homiliji Franjo je iznio kao primjer želju svetoga Petra Favrea da »dopusti da Krist obuzme središte srca« (usp. Sv. P. Favre, *Memorie spirituali*, Roma — Milano, La Civiltà Cattolica — Corriere della Sera, 2014, 68).

34 Papa Franjo, *Discorso alla riunione della Congregazione per i vescovi*, nav., br. 7.

35 Sv. Ivan Pavao II., Apostolska pobudnica *Pastores dabō vobis*, 25. ožujka 1992.

bića«: »Svećenik [još više biskup] koji se ne bi ugradio u neku crkvenu zajednicu sigurno se ne bi mogao predstaviti kao prikladan uzor ministerijalnoga života, budući da se on bitno ugrađuje u konkretno okružje međuosobnih odnosa same zajednice«³⁶.

U *Pastores dabo vobis* Ivan Pavao II. kao uzorni lik predstavlja svetoga biskupa Karla Boromejskog koji je volio duhovnost Duhovnih vježbi sv. Ignacija. Duhovne vježbe predlažu pastirima da ujedine kontemplaciju i akciju, kako je to shvaćao sv. Petar Faber: »Onaj tko duhovno traži Boga u dobrim djelima, u molitvi ga potom nađe bolje nego da se bio uzdržao od tih djela«³⁷. Ljudima aktivnoga života svetac je ovo preporučivao: »Bit će prikladnije, kad sve promotrimo, da svoje molitve urediš prema blagu dobrih djela, a ne drukčije«³⁸. To znači da valja promatrati ono što se ima činiti i osobe s kojima se mora biti u odnosima, temeljiti tražeći potrebne milosti za ispunjavanje vlastitih zadaća, kako to želi Gospodin.

Sv. Karlo Boromejski pisao je: »Svim crkvenim osobama nije ništa tako potrebno kao meditacija koja prethodi, prati i slijedi sva naša djela. Pjevati ću, kaže prorok, i meditirati. Ako dijeliš sakramente, razmišljaj, brate, o tome što radiš. Ako služiš misu, meditiraj to što prikazuješ. Ako recitiraš psalme u koru, meditiraj o tome komu i o čemu govoriš. Ravnaš li dušama, misli na to kojom su krvlju oprane; a 'sve među vama neka se čini u ljubavi' (1 Kor 16, 14)«³⁹.

Papa Franjo, međutim, uvijek govori o dvostrukoj transcendenciji: prema Bogu i njegovim svecima, u molitvi, i prema bližnjemu, prema narodu Božjem. Tako je govorio meksičkim biskupima: »Ne zaboravite molitvu. To biskupi 'pregovaraju' s Bogom za svoj narod. Ne zaboravite to! A druga je transcendencija blizina svojemu narodu«⁴⁰.

Miris ovaca nije, dakle, samo miris zemaljskih ovaca, nego i miris ovaca koje su već na nebeskim pašnjacima: to je ugodan miris svetih ovaca koji se dobiva obiteljskim druženjem s njima u molitvi i čitanjem njihovih životopisa. U liku biskupa koji je Papi na umu, bitan je primjer svetaca — posebice onih koji su bili veliki evangelizatori. U svetima koje Papa proglašava takozvanom »jednakovrijednom metodom« »likovi su koji su ostvarili snažnu evangelizaciju te su u skladu s duhovnošću i teologijom dokumenta *Evangelii gaudium*. Stoga sam izabrao te likove«⁴¹. Ti su žene i muškarci voljeni evangelizatori svojega naroda koji su se inkulturirali da bi inkulturirali Evandelje.

Ta želja da inkulturira Evandelje ima snažan utjecaj na biskupovu evangelizatorsku i pastirsku molitvu. Bergoglio je uvijek bio biskup koji se zajedno sa svojim narodom molio svecima, budući da je još od djetinjstva sklon pučkoj

36 Isti, *Omelia* od 4. studenoga 1980.

37 Usp. Sv. P. Favre, *Memorie spirituali*, nav. brojevi 126–127.

38 *Isto*.

39 Sv. Ivan Pavao II., *Pastores dabo vobis*, nav. mj. Br 72. Usp. Sv. Carlo Borromeo, *Acta Ecclesiae Mediolanensi*, Milano, 1959., 1178.

40 Papa Franjo, *Discorso ai presuli dela Conferenza episcopale del Messico in visita »ad limina apostolorum«*, 19. svibnja 2014.

41 Papa Franjo, *Incontro con i giornalisti durante il volo verso Manila*, 15. siječnja 2015.

pobožnosti, zahvaljujući svojoj baki Rozi koja mu je »pričala o svecima« i »vodila ga na procesije«⁴².

Slika transcendencije prema Bogu u molitvi, koju Papa predlaže biskupima, zajednička je s načinom molitve i klanjanja Bogu, što je vlastito vjerničkomu narodu. Papa želi biskupe koji mole, čija molitva miriše na pučku duhovnost i mistiku.

8. *Biskupi s »kristološkim mirisom«*

Slika biskupa s mirisom ovaca simbolična je slika. Ona ide u red, kako veli Guardini, iskonskih slika velike podsjećajne snage⁴³. I premda se često navodi i rabi sve do toga da se pretvori u zajedničko mjesto, ona može biti poticaj na daljnje teorijsko promišljanje. Radi se tek o pokušaju, pozivu da se ude u teološko, antropološko i ontološko bogatstvo izričaja pape Franje.

Ponajprije, valja dati pravu vrijednost metaforama kojima se Papa služi. Ima ljudi koji ne shvaćaju taj način izražavanja: njima se čini grubim, neprikladnim za papu ili čak misle da mu nedostaje teološki sadržaj. To je doista nešto posebno i daje misliti: narod »ga razumije«, dok postoje učenici koji »ga omalovažavaju«. Neki misle da taj način, da želi taknuti srce puka, nije ništa drugo nego »populizam«. No je li tako? Nipošto. Vjera pravo prosvijetljena nije samo za učene ljude. Postoji »prosvijetljenje« koje dolazi od pomazanja Duhom i upravo se ono daje malenima, čineći ih mudrijima od mudraca naše kulture (usp. Mt 11, 25–27; 1 Iv 2, 26–27).

Papine metafore valja prosuđivati prema onome što jesu: slike koje, u moru riječi današnjega svijeta, djeluju kao fućkanje pastira koje njegove ovce dobro poznaju i puštaju da ih vodi. Izričaj pape Franje nije samo »originalan« — izričaj nekog »latinoamerikanca« — nego, budući da je bistar, istodobno je istinit te čini dobro srce. Na nj se može primijeniti ono što je govorio Aristotel, naime da jeuspješnost u metaforama znak veće inteligencije⁴⁴.

Promatramo li trinitarno lik pastira s mirisom ovaca, služeći se slobodno ugodom koju su crkveni Oci poput sv. Augustina osjećali kad su pridavali neko svojstvo kao više vlastito nekoj božanskoj osobi, miris ovaca vlastit je Kristovoj Osobi. To je »kristološki miris«, miris utjelovljenja i muke, povoja i krvi; to je znoj onoga koji hoda sa svojim učenicima i okružen je mnoštvom; to je miris nogu s pranja nogu, miris povoja Lazara koji već zaudara; to je i ženski miris poput Marijina koji ispunjava kuću; miomiris je to poljskih ljiljana i vjetra nad vodama prema kojemu Isus Petru zapovijeda da vesla.

42 »Još od malena sudjelovao sam na pučkim pobožnostima« (J. Cámara — S. Pfaffen, *Aquel Francisco*, Córdoba, Raíz de Dos, 2014, 31 sl.).

43 R. Guardini, *L'opera d'arte*, Brescia, Morcelliana, 1998, 21.

44 Aristotel, *Poetica*, 1459a 5 sl. Aristotel je tvrdio da je »neprenosiv dar« stvarati metafore, a ipak ga svi mogu cijeniti.

Ivan Pavao II. tvrdi: »Kristološka protega pastoralnoga ministerija, ako se duboko promotri, upućuje na shvaćanje trinitarnoga temelja samoga ministerija. Kristov je život trinitaran. On je vječni i jedinorođeni Sin Očev te pomazanik Duha Svetoga, poslan u svijet; On je onaj koji, zajedno s Ocem šalje Duha Crkvi. Ta trinitarna dimenzija u svemu se očituje kao način Kristova bitka i djelovanja, ona tvori i biskupov bitak i djelovanje. S pravom su stoga sinodalni Oci izričito htjeli biskupov život i ministrij osvijetliti u svjetlu trinitarne ekleziologije sadržane u nauku Drugoga vatikanskog sabora«⁴⁵.

Taj »kristološki miris« osvjetljava antropologiju pape Franje i potiče nas da promišljamo o njegovu izboru *lijepoga* kao polazne točke, prije istinitoga i dobrog. To je njegovo razlučivanje glede onoga što je potrebno ušima današnjih ovaca koje su zaglušene raspravama o dogmatskim definicijama i neostvarivim moralnim savjetima.

S lijepim (*pulchrum*) je i dobro, a onda svatko od srca poželi istinu. To je pedagogija pastira. Ako se misli u filozofskim pojmovima, miris ovaca očito se odnosi na *pulchrum*: a taj *pulchrum* očito je kristološki ukoliko se ljepota i slava očituju po suprotnim oblicima, pa i bez pretjerivanja, jer miris ovaca pastiru nije neugodan.

Ako pak razmišljamo s »političkoga« vidika, vodeći računa o četirima načelima pape Franje, moglo bi se reći da slika osjeta njuha ovaca odgovara cjelini koja je više od svojih dijelova; miris ovaca »miris je pomazanja« koje upućuje na ukupnost vjernoga naroda Božjeg, koji je »svet i nepogrješiv *in credendo (u vjeri)*« (EG 119). Ako ima nečega tipičnog u snažnome mirisu, onda to bude i nadražuje bilo do potpunoga odbacivanja, kao kad se neka hrana pokvari, bilo do snažnoga privlačenja, kao kod ugodna mirisa.

Taj se miris osjeti »u *pastirovoj blizini*«: blizini svima, ali na poseban način bolesnima, najsiromašnijima ili dalekima, isključenima i onima na rubu. Dvije se sastavnice rješavaju samo blizinom: jedinstvo, koje je iznad sukoba (jer upravo sukob udaljuje i sučeljava), i drugo, stvarnost, koja je iznad ideje, a i ona se doživljava samo uranjajući u stvarnost, dodirujući rane, dajući se zbližiti s bližnjim.

Ako mislimo na znoj pastira koji hodi sa svojim ovcama, što je slika Crkve koja izlazi i što je »paradigma svakog djelovanja Crkve« (EG 15; 17; 20), dolazi nam na um načelo da je vrijeme više od prostora, jer se put utire i njime se ide, a da se ne dopusti blokirati protivštinama te da se ne da zarobiti prostorom. *Evangelii gaudium* veli: »dati prednost vremenu znači biti više zaokupljen započinjanjem procesâ no posjedovanjem prostorâ« (EG 223).

45 Ivan Pavao II., Apostolska pobudnica *Pastores gregis* (16. listopada 2003.), br. 7.

9. Ljudi zajedništva, a ne »biskupi–piloti«

Papa ne drži predavanja o tome kakav bi morao biti biskup: kad govori pastirima, uočava se da mu je jedno uho pažljivo na Evanđelje, a drugo na vjernički narod (usp. EG 154). Preko njegovih riječi, njegovih stanki, njegovih primjera, njegova smiješka i njegovih gesta uspijevamo stvoriti snažnu jedinstvenu sliku onoga što je to pastir usredišten u ljubav prema Isusu i koji ujedinjuje svoj narod: čovjek zajedništva.

To je u svibnju 2014. godine bila srž govora talijanskim biskupima. Tom je prigodom papa Franjo napravio znakovitu gestu: biskupima je poklonio riječi kojima je Pavao VI. od iste Talijanske biskupske konferencije 14. travnja 1964. zahtijevao »snažni obnovljeni duh jedinstva« koji bi izazvao oduševljenje za »jedinstvo u duhu i u djelima«⁴⁶. To je jedinstvo ključ da bi svijet povjerovao u Crkvu: »Pastiri jedne Crkve [...] koja je kao predujam i obećanje Kraljevstva«, i koja izlazi u susret svijetu »rječitosti gesta« »istine i milosrđa«⁴⁷.

Ta slika »ljudi zajedništva«, kako bi se pružila nada, posljednja je koju ističemo na liku biskupa, a predstavlja ju onaj koji je danas biskup Rima, Crkve koja »svim Crkvama predsjedava u ljubavi«⁴⁸.

Kao što je Papa rekao talijanskim biskupima 18. svibnja 2015., da budu ljudi zajedništva, potrebna je posebna »osjetljivost« za »crkvenost«. Jedinstvo je djelo Duha koji djeluje zahvaljujući biskupima pastirima, a ne »biskupima–pilotima«. Oni osnažuju »nužnu ulogu laika koji su spremni preuzeti odgovornosti koje na njih spadaju«. Njihova se crkvena osjetljivost »konkretno očituje u kolegijalnosti i u zajedništvu među biskupima i njihovim svećenicima; u zajedništvu među samim biskupima; između bogatih biskupija — materijalno i po zvanjima — i onima u teškoćama; između periferije i središta; između biskupskih konferencija i biskupa s Petrovim nasljednikom«⁴⁹.

Preveo s talijanskog: Vatroslav Halambek

[*La Civiltà Cattolica* 166 (2015.), No 3959, 433–449]

46 Papa Franjo, *Discorso alla 66a Assemblea generale della Conferenza episcopale italiana*, nav. dj.

47 *Isto.*

48 Papa Franjo, *Prima Benedizione apostolica Urbi et Orbi*, nav. dj.

49 Papa Franjo, *Discorso alla 68a Assemblea generale della Conferenza episcopale italiana*, nav. dj.